

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดความผิดฐานสะกดรอยตามบุคคลอื่น (Stalking)¹

เจษฎา การ์ตันต์²

การศึกษาเรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดความผิดฐานสะกดรอยตามบุคคลอื่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการกำหนดความผิดฐานการสะกดรอยตามบุคคลอื่น เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มี การกำหนดความผิดฐานสะกดรอยตามบุคคลอื่นไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ทำให้ไม่สามารถป้องกันการกระทำเกี่ยวกับการสะกดรอยตามและคุ้มครองบุคคลที่ถูกสะกดรอยตามได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาทำให้ทราบว่า การกำหนดเกี่ยวกับความผิดฐานสะกดรอยตามบุคคลอื่น มีข้อสรุปดังนี้

ปัญหาประการแรก ปัญหาเกี่ยวกับการบัญญัติให้การสะกดรอยตามบุคคลอื่นเป็นความผิดตามกฎหมาย

การสะกดรอยตามบุคคลอื่น มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่ติดตาม ฝ้าดู หรือติดตามบุคคลอื่นโดยมีเจตนาที่จะก่อความรำคาญ ข่มขู่ หรือทำให้เกิดความทุกข์ทางอารมณ์ ซึ่งในปัจจุบันได้นำประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 397 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติไว้ว่า ผู้ใดกระทำความผิดประการใดๆ ต่อผู้อื่นอันเป็นการรังแก ข่มเหง คุกคาม หรือกระทำให้ได้รับความอับอายหรือเดือดร้อนรำคาญ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท หมายความว่า การใช้กับการกระทำความผิดดังกล่าว

การนำมาตรา 397 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ดังที่กล่าวไปข้างต้นมาบังคับใช้แทน สืบเนื่องมาจากประมวลกฎหมายอาญา ยังมีได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการสะกดรอยตามบังคับใช้โดยตรง ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า มาตรา 397 ไม่มีความเหมาะสมที่จะนำมาบังคับใช้กับการกระทำความผิดในลักษณะสะกดรอยตาม เพราะ องค์ประกอบความผิดของการกระทำความผิดตามมาตรา 397 นั้น แตกต่างจากองค์ประกอบของความผิดที่เกี่ยวข้องกับการสะกดรอยตามหลายประการ เช่น การกระทำให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญตาม มาตรา 397 นั้น มักเกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว ไม่มีลักษณะของความต่อเนื่องในการกระทำความผิด ขณะที่การสะกดรอยตามนั้น มีลักษณะของการกระทำที่ต่อเนื่อง เป็นชั่วระยะเวลาหนึ่ง โดยเริ่มจากการเฝ้าติดตามมิให้ผู้ตกเป็นเหยื่อรู้ตัว จนกระทั่ง พฤติกรรมค่อยๆทวีความรุนแรงมากขึ้น เปิดเผยตัวมากขึ้น เป็นการกระทำที่ต่อเนื่องจนส่งผลทำให้เหยื่อเกิดความกลัวจากการกระทำนั้น นอกจากนี้ การกระทำที่เป็นในลักษณะสะกด

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดความผิดฐานสะกดรอยตามบุคคลอื่น (Stalking) โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาคือผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชมพูนุท สติดยัฒนา และคณะกรรมการสอบคือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปวีศร เลิศธรรมเทวี และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปรีดา โชติมานนท์

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ฟั่งงา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รอยตาม มักนำไปสู่การใช้ความรุนแรง เช่น การคุกคามทางเพศ การทำร้ายร่างกาย รวมไปถึงการฆาตกรรม เป็นต้น

ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า การนำบทบัญญัติมาตรา 397 มาบังคับใช้ยังไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายซึ่งบัญญัติมาตรานี้ขึ้น เพราะมาตรา 397 นี้ บัญญัติขึ้นโดยมีเจตนาบังคับใช้กับกรณีการได้รับความเดือดร้อนรำคาญ เช่น การส่งเสียงดังก่อความเดือดร้อนรำคาญให้แก่เพื่อนบ้าน การจอดรถขวางทางเข้าออกบ้าน สุนัขเห่าหอนโดยเจ้าของไม่ห้ามปราม เป็นต้น ส่งผลทำให้ความผิดในลักษณะการสร้างความเดือดร้อนรำคาญ ถูกนำมาบัญญัติไว้ในหมวดความผิดลหุโทษที่ถือเป็นความผิดเล็กน้อย จึงไม่มีความเหมาะสมที่จะนำมาบังคับใช้ เพราะการสะกดรอยตามนั้นได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตของบุคคลที่ตกเป็นเหยื่อเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการถูกคุกคามต่อเสรีภาพในการดำเนินชีวิต ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเห็นว่า ความผิดฐานสะกดรอยตามนั้น ควรมีการนำไปบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ในลักษณะ 11 ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและชื่อเสียง โดยเฉพาะหมวด 1 ความผิดต่อเสรีภาพจึงจะมีความเหมาะสมมากกว่า

ปัญหาประการที่สอง ปัญหาเกี่ยวกับองค์ประกอบของความผิดฐานสะกดรอยตาม

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 397 วรรคสาม ได้กำหนดเกี่ยวกับการกระทำความผิดเป็นการรังแก ข่มเหง คุกคาม หรือกระทำให้ได้รับความอับอายหรือเดือดร้อนรำคาญ ซึ่งเป็นการกระทำในที่สาธารณะสถานหรือต่อหน้าธารกำนัล หรือเป็นการกระทำความผิดมีลักษณะส่อไปในทางที่จะล่วงเกินทางเพศ ถ้าได้กระทำโดยอาศัยเหตุที่ผู้กระทำความผิดมีอำนาจเหนือผู้ถูกระทำความผิดเนื่องจากความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นผู้บังคับบัญชา นายจ้าง หรือผู้มีอำนาจเหนือประการอื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน และปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

เห็นได้ว่า บทบัญญัติดังกล่าว ได้บัญญัติถึงการกระทำต่อบุคคลบางประเภท ที่ผู้กระทำความผิดมีความสัมพันธ์กับเหยื่อในลักษณะที่เหนือกว่าเอาไว้ เช่น ผู้กระทำเป็นผู้บังคับบัญชา ที่กระทำต่อบุคคลที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้กระทำเป็นนายจ้างที่กระทำต่อเหยื่อที่เป็นลูกจ้าง หรือผู้มีอำนาจเหนือกว่าในลักษณะอื่น เช่น เป็นผู้อยู่ในครอบครัวเดียวกัน โดยผู้กระทำเป็นผู้ทำมาหาได้มาเลี้ยงดูคนในครอบครัว และผู้เป็นเหยื่อเป็นผู้ที่ต้องพึ่งพาอาศัยในการดำรงชีวิตจากการทำมาหาได้ของผู้กระทำ เป็นต้น ทั้งนี้ กำหนดให้การกระทำต่อบุคคลบางประเภทให้ผู้กระทำได้รับโทษสูงขึ้นนั้น เนื่องมาจากบุคคลดังที่กล่าวมานี้ เป็นผู้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางใดทางหนึ่งของผู้กระทำซึ่งมีอาจขจัดขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติดังกล่าว มิได้บัญญัติให้การคุ้มครองต่อบุคคลที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน หรืออาจมีความสัมพันธ์กันในบางลักษณะเช่น การที่ผู้กระทำกับเหยื่อเคยมีความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นคู่รักกัน ที่ยังมีได้จดทะเบียนสมรสหรืออาศัยอยู่กินกันฉันท์สามีภรรยา เป็นต้น

ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า การสะกดรอยตามนั้นได้ส่งผลกระทบต่อสิทธิความเป็นส่วนตัวของบุคคลเป็นอย่างมาก โดยภายใต้แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิความเป็นส่วนตัวนั้น ได้ยอมรับว่า บุคคลแต่ละคนมีเขตแดนของตนเอง ในเขตแดนดังกล่าวนี้ถือเป็นเขตเฉพาะของปัจเจกบุคคลแต่ละคน ซึ่งปราศจากการเข้ามาเกี่ยวข้อง

ของบุคคลอื่นๆ ปราศจากการถูบุคคลใดมาเฝ้าติดตามดูพฤติกรรมหรือความเป็นอยู่ของตน และโดยที่สิทธิส่วนบุคคลเป็นเสรีภาพของแต่ละบุคคลที่ประสงค์จะอยู่ตามลำพังโดยไม่ถูกรบกวนจากบุคคลใดๆ (Right to be Alone) มีอิสระที่จะปฏิเสธไม่ให้บุคคลอื่นมาล่วงรู้สถานที่และตำแหน่งที่อยู่ของตนเอง เพื่อที่จะเลือกใช้ชีวิตส่วนตัวตามความต้องการในขอบเขตที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับบุคคลอื่น สิทธิดังกล่าวนี้สนับสนุนต่อ “เสรีภาพในชีวิตส่วนตัว” ได้แก่ เสรีภาพในเคหสถาน เสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร เสรีภาพในการรักษาความลับส่วนบุคคล ตลอดจนเสรีภาพในข้อมูลส่วนบุคคล ดังนั้น เมื่อบุคคลใดถูกรบกวนต่อสิทธิเสรีภาพในชีวิตส่วนตัวจากการเฝ้าติดตามจนสร้างความรำคาญ ความหวาดกลัว ความวิตก หวาดหวั่น หงุดหงิดรำคาญใจ ทำให้บุคคลผู้ถูกเฝ้าติดตามปราศจากความสงบ และไม่สามารถจะใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข รวมทั้ง อาจเกิดความไม่ปลอดภัยในการใช้ชีวิต การรบกวนสิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัวนั้น บุคคลผู้ถูกเฝ้าติดตามควรได้รับการปกป้องสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว หรือสิทธิที่จะอยู่ตามลำพัง มิให้บุคคลอื่นก้าวล่วงมาในแดนแห่งสิทธิดังกล่าว

ดังนั้น เพื่อให้การคุ้มครองต่อสิทธิและเสรีภาพในความเป็นส่วนตัวของบุคคล ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า ควรมีการกำหนดความผิดฐานสะกดรอยตามไว้ในประมวลกฎหมายอาญา โดยบทบัญญัติดังกล่าวต้องมีองค์ประกอบของความผิดที่สำคัญคือ ต้องเป็นการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อประโยชน์ส่วนตัวของผู้ถูกระทำอันนำมาซึ่งการบัญญัติให้ความผิดนี้ สมควรเป็นความผิดต่อส่วนตัว โดยการกระทำของผู้กระทำ ความผิดต้องก่อให้เกิดความกลัวต่อผู้ถูกระกดรอยตาม โดยความกลัวดังกล่าวเป็นความกลัวตามสมควร ไม่ว่าจะเป็นความกลัวความไม่ปลอดภัยต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สิน และที่สำคัญต้องมีบทยกเว้น ไม่นำบทบัญญัติเกี่ยวกับการสะกดรอยตามนี้ไปบังคับใช้กับผู้ที่กระทำการสะกดรอยตามโดยชอบด้วยกฎหมาย เช่น การสะกดรอยตามแหล่งข่าวของผู้สื่อข่าวที่ได้กระทำในที่สาธารณะ การสะกดรอยตามของผู้ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าทางแพ่งหรือทางอาญา ทั้งนี้ เพื่อให้การบัญญัติกฎหมายมาตรานี้ มีความสมบูรณ์และสามารถนำไปบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัญหาประการสุดท้าย ปัญหาเกี่ยวกับบทลงโทษของการกระทำความผิดฐานสะกดรอยตามบุคคลอื่น

มาตรา 397 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ได้บัญญัติบทลงโทษสำหรับการกระทำความผิดตามมาตรานี้ไว้สามประการได้แก่ กรณีการกระทำด้วยประการใดๆต่อผู้อื่น อันเป็นการรังแก ข่มเหง คุกคาม หรือกระทำให้ได้รับความอับอายหรือเดือดร้อนรำคาญ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท กรณีการกระทำความผิดดังที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการกระทำในที่สาธารณะสถานหรือต่อหน้าธารกำนัล หรือเป็นการกระทำอันมีลักษณะต่อไปในทางที่จะล่วงเกินทางเพศ ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ และกรณีที่ผู้กระทำเป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าผู้ถูกระทำอันเนื่องจากมีความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นผู้บังคับบัญชา นายจ้างหรือผู้มีอำนาจเหนือกว่าประการอื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน และปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

ทำให้มีข้อพิจารณาว่า บทลงโทษดังกล่าวมีความเหมาะสมกับการกระทำความผิดเพียงเล็กน้อยอันเป็นความผิดลหุโทษเท่านั้น แต่ไม่มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้บังคับกับการกระทำความผิดฐานสะกดรอยตาม และหากมีการบัญญัติโทษไว้ต่ำเกินไปก็อาจส่งผลทำให้ไม่สามารถยับยั้งการกระทำความผิดได้ ผู้กระทำไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย ไม่บรรลุตฤตประสงค์ของการลงโทษทางอาญาที่มีเจตนารมณ์ประการหนึ่งคือ การยับยั้งการกระทำความผิด ทำให้การนำมาตรา 397 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาบังคับใช้กับกรณีการสะกดรอยตามไม่มีประสิทธิภาพ

เห็นได้ว่า กฎหมายของสหรัฐอเมริกา และของเครือรัฐออสเตรเลีย สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือได้กำหนดโทษไว้ให้สอดคล้องกับผลของการกระทำความผิด หากการกระทำความผิดนั้นก่อให้เกิดความเสียหายต่อเหยื่อมาก โทษจะรุนแรงมากขึ้น สำหรับบทกฎหมายไทย ผู้ศึกษาเห็นว่า หากผลของการสะกดรอยตาม ถ้าส่งผลทำให้ผู้เป็นเหยื่อได้รับอันตรายถึงแก่ชีวิต สามารถนำความผิดฐานฆ่าคนตายมาบังคับใช้ได้อยู่แล้ว หรือกรณีทำให้เหยื่อได้รับอันตรายแก่กาย หรืออันตรายสาหัส ก็สามารถนำบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องมาบังคับใช้ได้โดยตรงเช่นเดียวกัน โดยไม่จำเป็นต้องบัญญัติเพิ่มโทษอันเนื่องมาจากผลของการกระทำความผิดฐานสะกดรอยตามอีก ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า การบัญญัติบทลงโทษในความผิดเกี่ยวกับการสะกดรอย ซึ่งเป็นความผิดที่ส่งผลกระทบต่อเสรีภาพของผู้ตกเป็นเหยื่อก็ควรมีการบัญญัติบทลงโทษเทียบเท่ากับการกระทำความผิดในลักษณะเดียวกัน โดยผู้ศึกษาขอเสนอให้มีการบัญญัติเทียบเท่ากับมาตรา 309 วรรคแรก แห่งประมวลกฎหมายอาญา ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการกำหนดความผิดฐานสะกดรอยตามบุคคลอื่น ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ผู้ศึกษาขอเสนอให้มีการบัญญัติความผิดฐานสะกดรอยตาม โดยมีการเพิ่มเติมมาตรา 309/1 แห่งประมวลกฎหมายอาญา โดยใช้ถ้อยคำดังต่อไปนี้

“ มาตรา 309/1 ผู้ใดเฝ้าติดตามผู้อื่นโดยการติดตามอย่างใกล้ชิด หรือเฝ้าดู หรือติดต่อหรือพยายามติดต่อกับผู้อื่นด้วยวิธีการใดๆ หรือเข้าไปในสถานที่ที่ผู้อื่นพักอาศัย หรือประกอบกิจกรรมตามปกติ หรือทิ้งข้อความเพื่อสื่อสารกับผู้อื่นไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม หรือเจตนาก่ออันตรายแก่ผู้อื่นจนไม่สามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติสุข หรือข่มขู่ คุกคาม เป็นเหตุให้ผู้อื่นเกิดความหวาดกลัว ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

การกระทำตามวรรคแรกไม่นำมาใช้บังคับกับการติดตามผู้อื่นโดยชอบด้วยกฎหมาย

ความผิดตามมาตรานี้ เป็นความผิดอันยอมความได้”

ทั้งนี้ เพื่อให้ประมวลกฎหมายอาญา มีการบัญญัติความผิดเกี่ยวกับการสะกดรอยตามได้อย่างเหมาะสมมากยิ่งขึ้น โดยนำมาบัญญัติไว้ในลักษณะ 11 ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและชื่อเสียง หมวด 1 ความผิดต่อเสรีภาพ โดยเพิ่มมาตรา 309/1 และกำหนดอัตราโทษเทียบเท่ากับความผิดต่อเสรีภาพตามมาตรา

309 วรรคแรก เนื่องจากส่งผลกระทบต่อผู้ถูกระทำในลักษณะใกล้เคียงกัน เพื่อให้ประมวลกฎหมายอาญามีบทกฎหมายในความผิดฐานสะกดรอยตามไว้เป็นการเฉพาะ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กุลพล พลวัน. **สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, 2543.

กุสุมา เมฆเมฆา และอำนาจ เนติสุภา. "การตีความกฎหมายอาญา." ใน **การใช้การตีความกฎหมาย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : กองทุนศาสตราจารย์จิตติ ดิงศักดิ์ คณະนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.

เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์. **คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลสยามพรีนติ้ง, 2562.

คณะกรรมการศึกษาแนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. **แนวทางการแก้ไข เพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เรื่อง สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของชนชาวไทย**.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2549.

คณิต ณ นคร. **กฎหมายอาญาภาคทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2563.

จิตติ ดิงศักดิ์. **กฎหมายอาญา ภาค 1**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.

ณรงค์ ใจหาญ. **กฎหมายอาญาวาดด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543.

ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. **คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2560.

ปกป้อง ศรีสนิท. **กฎหมายอาญาชั้นสูง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ วิญญูชน, 2559.

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. "ความสำคัญของการตีความในวิชาชีพกฎหมาย." ใน **การใช้การตีความกฎหมาย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2552.

นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธ์. **ปัญหาและมาตรการทางกฎหมายในการรองรับและคุ้มครองสิทธิในความ** **เป็นอยู่ส่วนตัว**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2554.

พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์. **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2500.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์. **แนวการศึกษาชุดวิชากฎหมายอาญาและอาญาวิทยา** **ชั้นสูง 41716**. หน่วยที่ 1-7. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช , 2556.

วรพจน์ วิสฺรุตพิชญ์. **หลักการพื้นฐานของกฎหมายปกครอง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ชรรรมสาร จำกัด, 2562.

หยุด แสงอุทัย. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2562.

อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. **ทฤษฎีอาญา**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2562.

ภาษาต่างประเทศ

Australian National Character Check. **Stalking Offences and Penalties in Queensland (QLD)**. [Online], Available URL: <https://www.australiannationalcharactercheck.com.au/Stalking-Offences-Penalties-Queensland-Qld.html>. 2024 (April, 23).

Britannica. **Stalking**. [Online]. Available URL: <https://www.britannica.com/topic/stalking-crime>, 2024 (March, 8).

Bryan A. Garner. “Stalking.” **Black’s Law Dictionary**. 11th edition. London : Thomson Reuter, 2019.

Carsten Maple. **Emma Short, and Antony Brown. “Cyberstalking in the United Kingdom.”** [Online]. Available URL: https://paladinservice.co.uk/wp-content/uploads/2013/12/ECHO_Pilot_FinalCyberstalking-in-the-UK-University-of-Bedfordshire.pdf. p.2. 2024 (March, 20).

Eisner Gorin. **Title 18 U.S. Code § 2261A Federal Stalking Laws**. [Online]. Available URL: <https://www.thefederalcriminalattorneys.com/federal-stalking>. 2024 (April, 19).

Jay Busbee. **Monica Seles was Stabbed 20 years ago, forever affecting her and tennis alike**. [Online]. Available URL: <http://sports.yahoo.com/blogs/tennis-busted-racquet/monica-seles-stabbed-20-years-ago-forever-altering-201405495.html>. 2024 (March, 19).